

Piimatootjate majandustulemused FADN andmetel

Marju Aamisepp, Maamajanduse Infokeskuse põllumajandussektori majandusanalüüsi osakonna juhataja

Põllumajandustootjate raamatupidamise andmebaasi (FADN) esitas 2015. aasta kohta andmeid 138 spetsialiseerunud piimatootjat. Spetsialiseerunud piimatootjate gruppi kuulub nii väikseid, keskmise suurusega kui ka väga suuri piimatootjaid. Selleks, et suur- ja väiketootjate erinevused paremini välja tuua, on tabelis 1 piimatootjad grupeeritud karja suuruse järgi ning lisaks on esitatud ka nn Eesti keskmise piimatootja näitajad 2015. aastal.

Väiksemad piimatootjad on enamasti FIE-d, kuid kui karja suurus on rohkem kui 100 piimalehma, siis on valdavaks ettevõtlusvormiks äriühing. Mahetootjad, keda on spetsialiseerunud piimatootjate hulgas suhteliselt vähe, jäävad peamiselt väiksemate tootjate gruppidesse.

Põllumajandusmaad oli piimatootjate grupis keskmiselt 192 ha, varieerudes 29 ha-st kõige väiksemate tootjate grupis 1508 ha-ni suurtootjate grupis. Keskmiselt 60% põllumajandusmaast oli renditud, sh väiketootjatel 35% ning suuremate tootjate gruppides oli rendimaa osatähtsus 65% ringis. Söödakultuuride all oli keskmiselt 65% kasutatavast põllumajandusmaast, ülejäänul kasvatati teravilja ja muid põllukultuure.

Eesti piimatootjal oli 2015. aastal keskmiselt 67 piimalehma ja 40 lü muid veiseid. Kõige väiksemate piimatootjate grupis oli keskmiselt viis ja kõige suuremate grupis 576 piimalehma. Piimatoodang lehma kohta oli väiketootjate grupis väga madal - keskmiselt 5453 kg aastas, suurtootjate grupis 9365 kg.

Arvestades tööjõu aastaühikuks 2200 töötundi aastas, kasutati Eesti piimatootmisettevõttes 2015. aastal keskmiselt 4,1 tööjõu aastaühikut, sellest 3,1 oli tasustatud. Kui väiketootjad kasutasid peamiselt tasustamata tööjõudu, siis suurtootjate grupis oli ainult tasustatud tööjõud.

Maakasutuse efektiivsus oli väiketootjatel väga madal - keskmiselt 0,3 karjatavat looma (loomühikutes) söödakultuuride ühe hektari kohta. Suurtootjatel oli vastav näitaja 1,0.

EL-28 spetsialiseerunud piimatootjate võrdluses¹ olid maakasutuse poolest kõige suuremad Slovakkia (1086 ha) ja Tšehhi (285 ha) tootjad. Kõige rohkem piimalehmi oli Slovakkias (227) ja Taanis (148). Kõige kõrgem piimatoodang lehma kohta oli Taanis (8879 kg) ja Rootsis (8547 kg). Maakasutus on tunduvalt intensiivsem, EL-28 piimatootjatel oli karjatamise tihedus keskmiselt 1,7 lü/ha ning paljudes riikides oli see näitaja üle kahe (näiteks Hollandis 2,5 lü/ha).

---

¹ EL-28 kohta on viimased avaldatud andmed 2013. aastast (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm)

Tabel 1. Spetsialiseerunud piimatootjad grupeerituna karja suuruse järgi, FADN 2015

	Grupid, karja suurus					Keskmine piimatootja, 2015
	<21	21-<51	51-<101	101-<301	301-...	
Piimatootjate arv valimis	28	25	23	27	35	138
Mahetootjate arv valimis	3	1	4	1		9
Põllumajandusmaa, ha	29	92	258	474	1508	192
sh söödakultuurid, ha	22	80	166	332	889	125
Rendimaa osakaal	35%	53%	62%	66%	62%	60%
Loomühikute arv kokku, lü	8	49	127	296	907	108
Piimalehmade keskmine arv	5	31	73	178	576	67
Karjatamise tihedus, lü/ha	0,3	0,6	0,8	0,9	1,0	0,8
Piimatoodang lehma kohta aastas, kg	5 453	6 935	7 371	7 761	9 365	8 511
Tööjõud, aastaühikutes	1,2	2,2	4,3	8,7	29,2	4,1
sh tasustatud tööjõud	0,1	1,1	3,5	8,3	29,1	3,1
Piimalehmi tööjõu aastaühiku kohta	4	14	17	21	20	16
Piimatoodang, kg töötunni kohta	10	43	57	72	84	63
Töötunnid piimalehma kohta	527	161	129	108	112	135
Põllumajanduslik müügitulu tööjõu aastaühiku kohta, €	5 837	33 798	42 795	46 884	58 968	44 103
Netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta, €	3 699	10 400	16 056	9 736	20 024	14 253
Toetuste (v.a investeeringutele) osakaal sissetulekutes	42%	24%	25%	19%	15%	18%
Üldine võlakordaja	6%	22%	24%	48%	46%	41%

Spetsialiseerunud piimatootjate grupis oli 2015. aastal piima realiseerimishind keskmiselt 233 €/t. Võrreldes 2014. aastaga, mil saadi piima realiseerimisel keskmiselt 329 €/t, on vähenemine 29%. Kui varasematel aastatel on olnud märgatav asjaolu, et väiksemad piimatootjad said piima realiseerimisel tunduvalt madalamat hinda kui suurtootjad (nt 2014. aastal oli vahe 20%), siis 2015. aastal selles osas suuri erinevusi ei olnud. Kõige madalam piima realiseerimise hind oli grupis karja suurusega 21 kuni 50 piimalehma (227 €/t) ja kõige kõrgem grupis, kus oli rohkem kui 300 piimalehma (235 €/t), seega erinevus hinnas oli vaid 3,5%.

Nii suurte hinnamuutuste juures on eriti tähtis analüüsida, kui palju tegelikult piima tootmine maksab ja kas on võimalik kulusid kokku hoida. Piima tootmise omahinna arvutamine on keeruline, kui ettevõttes on piimatootmise kõrval ka muid tegevusi ja täpseid kulusi ei ole võimalik registreerida. Kõik FADNi andmeid esitavad piimatootjad saavad tagasisidena muuhulgas ka piima tootmise omahinna arvutuse² ja võrdluse sarnase tootjate grupi näitajatega. Piima tootmise omahinna arvestamisel võetakse arvesse, milline on karja struktuur ja milline on piimatoodangu osatähtsus kogutoodangu väärtuses. Kuna väiketootjad (vähem kui 20 lehma) enamasti palgatööjõudu ei kasuta ja endale töötasu ei maksa, siis madala või olematu tööjõukulu juures on ka väiketootjate piima

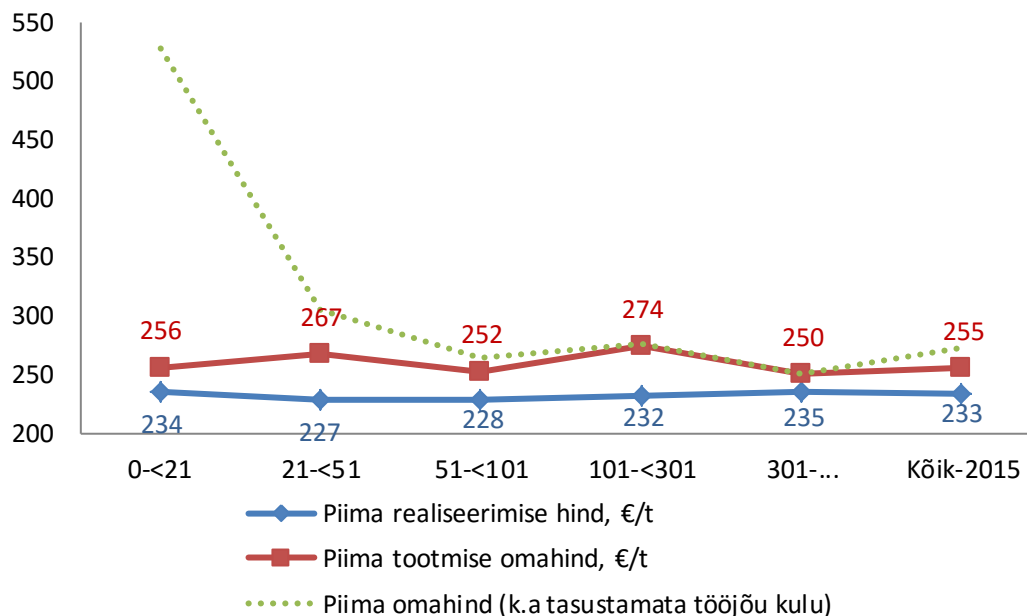
² Piima tootmise omahinna arvutuses on aluseks võetud EL FADNis kasutusel olev piima tootmiskulude arvestamise meetodika
(EU dairy farms report, 2013 http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/Dairy_Farms_report_2013_WEB.pdf)

omahind suhteliselt samal tasemel kui suurtootjatel vaatamata asjaolule, et piimatoodang lehma kohta on väiketootjate grupis väga madal. Lisades tootmiskuludele juurde ka arvestusliku tööjõukulu oma pere liikmete poolt kulutatud töötundide eest, kujuneb väiketootjate grupis piima tootmise omahind nii kõrgeks, et sellise hinnaga ei ole võimalik piima realiseerida.

Kui arvestuslikku palgakulu tasustamata tööjõule mitte arvesse võtta, siis kujunes 2015. aastal spetsialiseerunud piimatootjate grupis keskmiseks piima tootmise omahinnaks 255 €/t. Kõige madalam oli see näitaja grupis 51 kuni 100 lehma (252 €/t) ja kõige kõrgem grupis karja suurusega 101 kuni 300 lehma (274 €/t), seega nii suuri erinevusi gruppide vahel kui varasematel aastatel, 2015. aastal ei olnud (joonis 1). 2015. aastal oli piima tootmise omahind kõrgem kui piima realiseerimise hind kõigis suurusgruppides ja kõige suurem oli see vahe grupis karja suurusega 101 kuni 300 lehma.

Arvestades juurde ka tasu tasustamata tööjõule, kujuneb arvestuslikuks piima tootmise omahinnaks keskmiselt 272 €/t ja kõige väiksemate tootjate grupis 528 €/t.

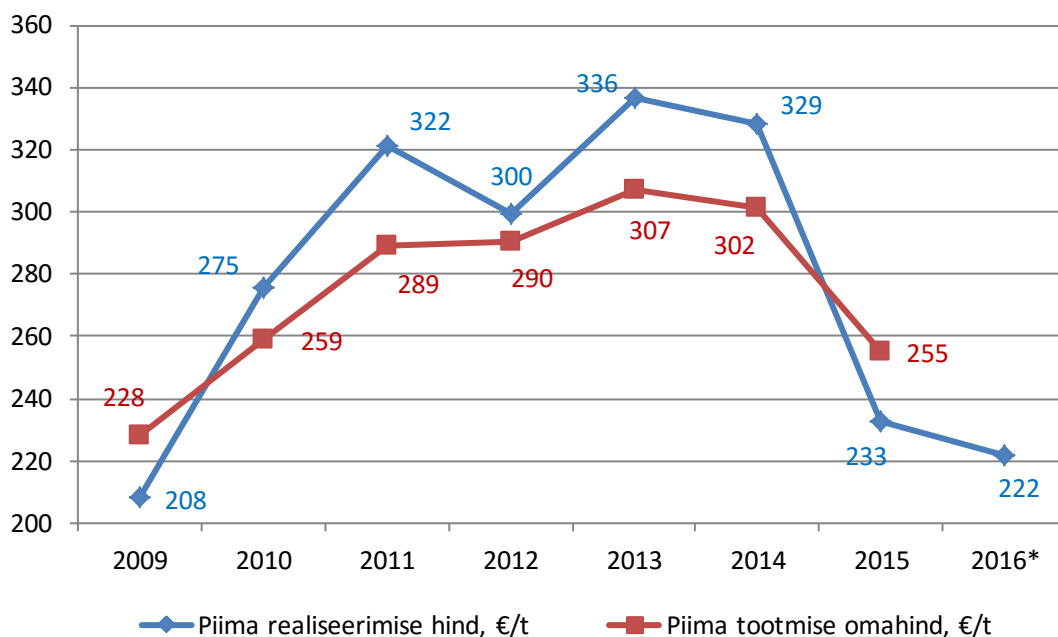
Joonis 1. Piima realiseerimise hind ja tootmise omahind erineva karja suurusega piimatootjatel, FADN 2015

Võrreldes 2014. aastaga vähenes 2015. aastal piima tootmise omahind 47 euro, piima realiseerimise hind aga 96 euro võrra tonni piima kohta (joonis 2). Viimase seitsme aasta võrdluses oli piima realiseerimishind kõige kõrgem 2013. aastal (336 €/t) ja kõige madalam 2009. aastal (208 €/t). Kui siiani võisime piimatootjate jaoks väga raske aastana esile tuua 2009. aastat, mil igale toodetud piima tonnile tuli keskmiselt 20 eurot peale maksta, siis 2015. aasta oli veelgi raskem, sest vaatamata suurele kulude kokkuhoiule tuli iga toodetud tonni kohta peale maksta juba keskmiselt 22 eurot. Kõige kasumlikum oli aga aasta 2011, kus iga toodetud piima tonni kohta saadi keskmiselt 33 eurot kasumit. 2016. aasta kohta veel lõplikke andmeid ei ole, kuid Statistikaameti andmetel³ peaks piima keskmine kokkuostuhind 2016. aastal jääma 222 €/t juurde. Kuna FADNi valimisse kuuluvad ettevõtted kasutavad ka muid turustuskanaleid kui kokkuost, siis võib piima realiseerimishind kujuneda mõnevõrra kõrgemaks.

Joonis 2. Piima realiseerimise hind ja tootmise omahind spetsialiseerunud piimatootjate grupis, FADN 2009-2015 (2016* esialgne)

³ <https://www.stat.ee/34227> (viimased andmed september 2016)

Piima tootmise omahinna struktuuris moodustavad kõige suurema osa kulutused söötadele. Eelpoolnimetatud piima tootmise omahinna arvutamise metoodika kohaselt võetakse omatoodetud söötade puhul arvesse söödateravilja maksumus ning rohusöötade, teraviljasilo, karjamaarohu jne kulu arvestatakse söödatootmise erikulude (ostuseeme, väetised, taimekaitsevahendid) baasil vastavalt söödakultuuride osatähtsusele kogu maakasutuses. Seega on väga oluline analüüsida, kas ettevõttes on sööda tootmine ja loomade söötmine kõige optimaalsemalt korraldatud, sest liigne sööda kvaliteedi ja koguste arvelt kokkuhoidmine võib mõjuda loomade tervisele ja kokkuvõttes viia piimatoodangu langusele.

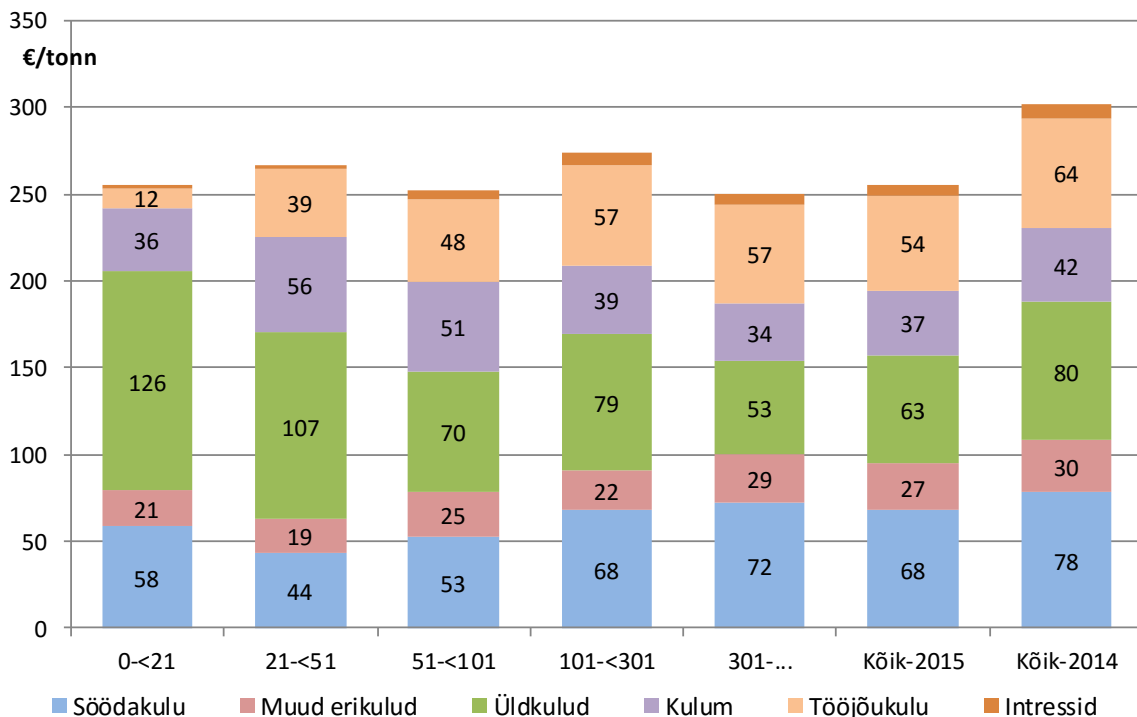
2015. aastal moodustasid kulutused söötadele 27% kõigist kuludest, keskmiselt 68 eurot toodetud piima tonni kohta (joonis 3). Väiksema karja suurusega tootjatel oli söödakulu madalam kui suurematel tootjatel, mis on seotud väiketootjate piimakarja tunduvalt madalama produktiivsusega võrreldes suurtootjatega. Suurtootjatel (rohkem kui 300 piimalehma) oli söödakulu kõige kõrgem, moodustades keskmiselt 72 eurot toodetud piima tonni kohta. Võrreldes 2014. aastaga on söödakulu vähenenud keskmiselt 10 eurot toodetud piima tonni kohta, söödakulu arvelt on kokku hoitud kõigis suurusgruppides ja kõige enam (19 €/t) grupis karja suurusega 101 kuni 300 piimalehma.

Üldkulud moodustasid ligikaudu veerandi (25%) kõigist kuludest, keskmiselt 63 eurot toodetud piima tonni kohta, kusjuures kahes väiksema karjaga gruppides olid üldkulud ülejäänud gruppidest märksa kõrgemad (vastavalt 126 €/t ja 107 €/t). Võrreldes 2014. aastaga on üldkulud vähenenud 21%, keskmiselt 16 eurot toodetud piima tonni kohta. Kõige rohkem (19 €/t) on üldkulude arvelt kokku hoidnud suurtootjad karja suurusega rohkem kui 300 lehma.

Töjökulu moodustas viiendiku (21%) kõigist kuludest, keskmiselt 54 eurot toodetud piima tonni kohta. Võrreldes 2014. aastaga on töjökulud vähenenud keskmiselt 10 eurot toodetud piima tonni kohta. Kõige rohkem on töjökulude arvelt kokku hoidnud suurtootjad karja suurusega rohkem kui 300 lehma (14 €/t). Töjökulu on arvestatavaks artiklits suuremate piimatootjate gruppides, kus oma pere töjõuga enam hakkama ei saa. Väiketootjate grupis moodustas töjökulu kõigest 5% kõigist kuludest ehk 12 eurot toodetud piima tonni kohta. Arvestades väiketootjate grupis juurde ka tasu peretöjõule samal tasemel kui kulutati tasustatud töjõule maksmiseks, suureneb selles grupis piima tootmise omahind poole võrra ja ulatub tasemeni, mille juures on piima tootmine mõttetu.

Kulum moodustas keskmiselt 15% ja intressikulu 2% kõigist kuludest, vastavalt 37 eurot ja 6 eurot toodetud piima tonni kohta.

Joonis 3. Piima tootmise omahinna struktuur erineva karja suurusega piimatootjatel, FADN 2015 ja 2014

Spetsialiseerunud piimatootjate grupis oli 2015. aastal põllumajanduslik müügitulu keskmiselt 44,1 tuhat eurot tööjõu aastaühiku kohta. Võrreldes 2014. aastaga on see näitaja 13% vähenenud. Väiketootjate grupis moodustas põllumajanduslik müügitulu 5,8 tuhat eurot ja suurtootjatel ulatus see näitaja 59 tuhande euroni tööjõu aastaühiku kohta, seega oli vahe kümnekordne. Toetused (v.a investeeringutoetused) moodustasid keskmiselt 18% piimatootjate sissetulekust⁴, sh väiketootjatel 42% ja suurtootjatel 15%.

Netolisandväärtus (NLV)⁵ tööjõu aastaühiku kohta moodustas 2015. aastal keskmiselt 14,3 tuhat eurot piimatootmisettevõtte kohta, kusjuures kõige väiksemate piimatootjate grupis oli see näitaja ainult 3,7 tuhat eurot ning parim tulemus oli suurtootjate grupis, kus NLV ulatus 20 tuhande euroni tööjõu aastaühiku kohta. Kõige suuremate piimatootjate grupis koosnes NLV 57% ulatuses saadud toetustest ja grupis karja suurusega 51 kuni 100 lehma oli see näitaja 88%. Ülejäänud tootjate gruppides moodustasid toetused 100% NLV-st tööjõu aastaühiku kohta ja ilma toetusteta oleks tulemus olnud negatiivne. Võrreldes 2014. aastaga on piimatootjate NLV tööjõu aastaühiku kohta 15% vähenenud.

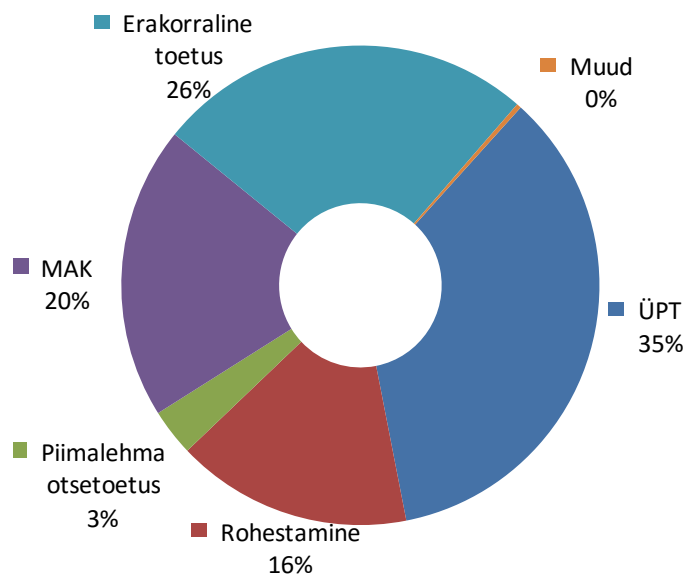
2015. aastal said piimatootjad keskmiselt 43,2 tuhat eurot toetusi (v.a investeeringutoetused) ettevõtte kohta, mis on 26% rohkem kui 2014. aastal. 35% piimatootjate toetuste (v.a investeeringutoetused) kogusummast moodustas ühtne pindalatoetus (ÜPT), kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus (rohestamine) moodustas 16% (joonis 4). Mitmesugused maaelu arengukava (MAK) toetused andsid 20% toetustest, neist kõige olulisem oli keskkonnasõbraliku tootmise toetus. Loomakasvatusektori erakorralist toetust piimalehmadele maksti keskmiselt 11 tuhat eurot ettevõtte kohta ja see moodustas 25% toetuste kogusummast. Lisaks eelpooltoodule määrati 2015. aastal ka piimalehma kasvatamise otsetoetust, keskmiselt 1370

⁴ Põllumajandustootja sissetulekud = põllumajanduslik müügitulu + sissetulekud kõrvaltegevusest + toetused (v.a investeeringutoetused)

⁵ Netolisandväärtuse leidmiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele kõik toetused (v.a investeeringutoetused) ning lahutatakse eri- ja üldkulud ning kulum.

eurot ettevõtte kohta, mis moodustas keskmiselt 3% toetuste kogusummast. Muud toetused olid väikese osatähtsusega (0,3% toetuste kogusummast).

Joonis 4. Piimatootjate toetuste struktuur, FADN 2015

Võib öelda, et arvestuslikult katsid 2015. aastal saadud toetused (v.a investeeringutoetused) 30% piima tootmise omahinnast. 2014. aastal oli see näitaja 20%. Võttes piima tootmise omahinnas arvesse ka tasustamata tööjõukulu, katsid väiketootjate grupis toetused keskmiselt 78% ja suurtootjate grupis 25% piima tootmise omahinnast.

Põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna said piimatootjad 2015. aastal keskmiselt 225 eurot toetusi, sh väiketootjad 185 €/ha ja suurtootjad 223 €/ha. Võrreldes 2014. aastaga, mil toetusi saadi keskmiselt 175 €/ha, on see näitaja 29% võrra suurenenud. Piimalehma kohta arvestatuna said piimatootjad 2015. aastal keskmiselt 647 € toetusi, 2014. aastal oli see näitaja 511 €, seega on näitaja suurenenud 27% võrra.

Toodetud piima koguse kohta arvestatuna said piimatootjad 2015. aastal toetusi keskmiselt 76 €/t. 2014. aastal saadi toetusi keskmiselt 62 € toodetud piima tonni kohta, seega oli see näitaja 2015. aastal 23% võrra suurem.

2013. aasta andmetel⁶ said ELi piimatootjad toetusi keskmiselt 73 eurot toodetud piima koguse kohta, seega jäi Eesti selle näitaja poolest 2015. aastal ELi 2013. aasta keskmisele tasemele. Kõige rohkem said 2013. aastal toetusi Soome ja Slovakkia piimatootjad (vastavalt 258 ja 242 €/t) ja kõige vähem Hollandi ja Suurbritannia piimatootjad (35 €/t).

Piimatootjate tööjõu kasutamise efektiivsus on aasta-aastalt paranenud – kui 2010. aastal toodeti keskmiselt 44 kg piima töötunni kohta, siis 2015. aastal 63 kg. Erineva suurusega ettevõtetes oli see näitaja väga erinev – väiketootjate grupis toodeti keskmiselt 10 kg ja suurtootjate grupis 84 kg piima töötunni kohta. Ühe piimalehma kohta kulus piimatootjal 2015. aastal keskmiselt 135 töötundi (2010. aastal 164 töötundi).

EL-28 2013. aasta andmetel oli piimatootmine kõige efektiivsem Taanis, kus toodeti keskmiselt 261 kg piima töötunni kohta ja ühe piimalehma kohta kulutati keskmiselt 34 töötundi. Tööjõu kasutamise efektiivsuse näitajatelt on Eesti piimatootjad suhteliselt samal tasemel Soome, Portugali, Malta ja Itaalia piimatootjatega, kus toodeti keskmiselt 55-60 kg piima töötunni kohta ja ühe

⁶ EL-28 kohta on viimased avaldatud andmed 2013. aastast (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm)

piimalehma kohta kulutati keskmiselt 100-150 töötundi. 2013. aastal jäid kõik nn uued liikmesriigid (v.a Malta) alla EL-28 keskmist taset, mis näitab eelkõige mahajäämust investeeringute ja tootmise kaasajastamise osas. Eriti madal tase oli Rumeenias, Horvaatias, Bulgaarias ja Leedus, aga ka Poolas ja Lätis.

2015. aastal investeeriti spetsialiseerunud piimatootjate grupis väga vähe, brutoinvesteeringute summa oli keskmiselt 62 eurot põllumajandusmaa hektari kohta. Suurtootjate grupis investeeriti 163 €/ha ja grupis karja suurusega 51 kuni 100 lehma oli brutoinvesteeringute summa 101 €/ha. Ülejäänud suurusgruppides oli brutoinvesteeringute summa negatiivne, mis tähendab, et põhivara (sh ka põhikari) müüdi või kanti maha rohkem kui juurde soetati.

Piimatootjate võlakoormus on üsna kõrge, sest varasematel aastatel on tehtud suuri investeeringuid. Keskmiselt oli seisuga 31.12.2015 piimatootjate võlakoormus 41%, suurtootjate grupis ulatus see näitaja 46%ni ja grupis 101 kuni 300 lehma 48%ni. Kõige madalam oli võlakordaja väiketootjate grupis (6%). Võrreldes 2014. aasta lõpu seisuga võib öelda, et piimatootjate võlakoormus on jäänud enam-vähem samale tasemele.

Kokkuvõtteks

Piimalehmade arv on Eestis viimased 20 aastat pidevalt vähenenud. Kui veel mõni aasta tagasi tundus, et piimalehmade arv on jäänud pidama 95 tuhande juures, siis 2016. aasta novembrikuu seisuga on jõudluskontrollis registreeritud 81,6 tuhat piimalehma ja seega on kokkuostuhindade langus ja turu puudumine vähenemisele uut hoogu andnud. Tuleb tõdeda, et kui varem lõpetasid peamiselt väiksemad tootjad, siis nüüd on järg ka suuremate tootjateni jõudnud.

2015. aasta majandustulemused näitavad, et piima toodeti küll odavamalt kui 2014. aastal, kuid realiseerimishind langes siiski veel rohkem ja esimest korda pärast 2009. aastat oli piima realiseerimishind madalam kui piima tootmiseks tehtud kulutused. Kokku hoiti söödakulude, aga ka üldkulude ja tööjõukulude pealt. Vaatamata suurele kulude kokkuhoiule tuli 2015. aastal iga toodetud piima tonni kohta peale maksta keskmiselt 22 eurot.

Madalad piima realiseerimishinnad vähendasid piimatootjate sissetulekuid põllumajandustoodangu müügist keskmiselt 13% tööjõu aastaühiku kohta. Toetusi (v.a investeeringutoetused) saadi 2015. aastal rohkem kui 2014. aastal, seda nii arvestatuna keskmiselt ettevõtte, kasutatud põllumajandusmaa, piimalehma kui ka toodetud piima kilogrammi kohta. Kui ühtne pindalatoetus andis kõige suurema osa toetuste kogusummast (35%), siis väga suureks abiks oli ka loomakasvatuse sektori erakorraline toetus piimalehmale, mis moodustas veerandi (25%) toetuste kogusummast.

Juba paar aastat kestnud piima kokkuostuhindade langus, muutused turgudel seoses piimakvoodi kadumise ja Venemaa sanktsioonidega pani 2015. aastal paljud piimatootjad valiku ette, kas lõpetada tootmine või jätkata kahjumiga tootmist. Need otsused ei ole tootja jaoks lihtsad – lisaks sellele, et maapiirkonnas jääb suur osa inimesi töötuks, on ettevõtetel läbi aastate tekkinud palju kohustusi - nii laenukohustused kui ka kohustused PRIA ees, mis tuleb lõpetamise korral tagasi maksta. Kui väiksematele piimatootjatele võib soovitada piima tootmise asemel orienteeruda mõnele teisele tootmissuunale või alustada piima töötlemise ja nn nišitoodete pakkumisega, siis suurtootjatel on väga keeruline tootmist lõpetada või mõnele teisele tootmissuunale üle minna. Mis saaks sel juhul viimastel aastatel kerkinud moodsatest farmikompleksidest? Võib küll öelda, et piimatootjad on liigselt riske võtnud ja ei ole arvestanud võimalike muutustega turgudel, kuid teisalt juhinduti piimanduse strateegias püstitatud eesmärkidest.